

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΤΟ ΘΕΡΙΣΟ έδρα της 'Επανάστασης

1905

Μιά από τις δεκαπενθήμερες τακτικές μορφωτικές και ψυχαγωγικές εκδρομές του 'Ελληνογαλλικού Συνδέσμου, που έχει γίνει το πρώτο έκδρομικό Σωματείο του 'Ηρακλείου μάς έφερε τελευταία στο όρεινό χωριό της Κυδωνίας το Θέρισσο.

Το Θέρισσο είναι αρχαίο ταπο χωριό της Κρήτης. Το μαρτυρά και το προελληνικό όνομά του. 'Η αρχαιότερη γραπτή μνεία μας έφερε τελευταία του 1577 του Φραγκ. Μπαρότσι. Το 1583 το άναφέρει ο Κάστροφύλακας στόν πολύτιμο κώδικά του με 240 κατοίκους από τούς όποιους οι 20 είναι προνομιούχοι. Οι δημοσιογραφικές πλη-

Ρίζας. 'Αλλά η αρχαία Ριζηνία ήταν κοντά στη Γόρτυνα και διαπιστώθηκε τελευταία από την επιγραφή IZENIA — που βρέθηκε στην Πατέλα του Πρινα Μαλεβουζίου ότι ήταν εκεί η Ριζηνία.

Στήν περιοχή έχουν βρεθεί δοτράκα ύπονεολιθικά, ύστερομινωικά και πρωτογεωμετρικά. Σύνεπως ύπέρηχαν μινωικά οικισμοί που ίσως τó όνομά των νά ήταν Θέρισσο.

Τό Θέρισσο είναι από τά ιστορικά χωριά της Ρίζας

σου έχουν γραφτεί λαμπρές σελίδες της 'Ιστορίας της Κρήτης. Τόν 'Ιούλιο τού 1821 ó Λατίφ πασάς έξεστράτευσε προς τό Θέρισσο παίρνοντας άλυσίδες και σκοινιά... για νά δέσει τούς έπαναστάτες νά τούς πάει στό Χανιά δεμένους. Στή θέση Καμπία τόν περίμεναν 300 έπαναστάτες με τούς όπλα ρχηγούς Βασίλη Χάλη και Άνδρ. Φασούλη. Οι έπαναστάτες άρχισαν νά ύποχωρούν στην αριθμητική ύπεροχή τών Τούρκων. 'Αλλά έφτασαν οι Λακωνάτες και άνάγκησους Τούρκους νά ύποχωρήσουν άτράκτα, ρίχοντας τά όπλα των στόους έπαναστάτες για νά σωθούν.

Στή μάχη ήσαν μέρος και οι γυναίκες τού Θέρισου. 'Αναφέρεται μιά νέα 'Αντιάειρα που έφερε στό κεφάλι της ένα σταμνί νερό για τούς διψασμένους πολεμιστές. Μιά σφαίρα έσπασε τό σταμνί και τραυμάτισε τή νέα. Μά δέν λυπήθηκε για τά τραύματά της όσο για τό νερό που χάθηκε. Σκοτώθηκαν 500 Τούρκοι αλλά και ó Στέφανος Χάλης.

Τό 1866 ó Μουσταφά Νακίλι πασάς έκαψε τό Θέρισσο. Τότε είδε εκεί δύο όμορφες κατέλες — τό Θέρισσο φημίζεται για τίς όμορφες γυναίκες του — τήν Χρυσή και τήν Κατερίνα Τσεπέτη και θέλησε νά τίς πάρει στό χαρέμι του, μά δέν τό κατόρθωσε. 'Εδωκε διαταγή στόους σωματοφλακούς του νά τίς συλλάθουν. 'Αλλά ούτε αúτοι τό κατόρθωσαν. 'Εξωφρενών έστειλε ειδικό απόσπασμα νά τίς συλλάθει και νά τίς άλέσει ζωντανές στό έλαιοτριβείο του χωριού. 'Η Κατερίνα κατόρθωσε κι' έφυγε, μά η Χρυσή πιάστηκε και τήν άλεσαν ζωντανή. Τό έλαιοτριβείο είναι σήμερα έρειπιο, μά η μυλόπετρα σώζεται κι' άκρη μισοσπασμένη στην άκρη τού δρόμου για νά ύπενθυμίζει τίς νέες γενεές τά μαρτύρια τών προγόνων της.

'Αλλά τό Θέρισσο έχει συνδεθεί περισσότερο με τό κίνημα τού Βενιζέλου τό Μάρτη τού 1905. 'Η αίτία της επανάστασης ήταν ή διαφωνία του με τήν πολιτική τού 'Υπατου 'Αρμοστή πρίγκιπα Γεώργιου, αντίθετη προς τό συμφέρον της Κρήτης. 'Αρχή αντίθεσων τού μεγάλου πολιτικού προς τήν οικογένεια τών Γλύτσμπουργκ, που ζήμωσε άνεπανόρθωτα τό 'Εθνος επί ένα αιώνα.

'Η 'Επανάσταση τού Θέρισσο άνάγκασε τόν πρίγκιπα Γεώργιο νά παραιτηθεί και νά γίνει ταπεινωμένος και άδοξα από τήν Κρήτη, και άνοιξε στό Βενιζέλο τήν λεωφόρο τών θριαμβών και της Μεγάλης 'Ελλάδας.

Τό σπίτι που είχε τό στρατηγείο ό Βενιζέλος ζεται σε άριστη κατάσταση. 'Ανετο, εύρύχωρο με τή «λοτζέτα» του μέσα στό κοιτοπράσινο περιβάλλον, και πρέπει νά άγοραστεί από τό Δημόσιο και νά γίνει ένα Μουσείο τού 'Επανάστασης τού 1905. 'Όπως μάς έπλαν οι κάτοικοι ή χούντα ήλθε σε διαπραγματεύσεις νά τό άγοράσει αλλά δέν κατέληξε σε συμφωνία. 'Αραγε ή συμφωνία Δημοκρατία ή ένδιαφερθεί γι' αυτό; Τί λένε οι Κρητικοί βουλευτές του κόμματος που τόσο έχουν χρησιμοποιήσει τό όνομα τού Βενιζέλου; ΣΤΕΡΓ. Γ. ΣΠΑΝΑΚΗΣ

ΤΟΥ ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΣΠΑΝΑΚΗ

ροφορίες τού χωριού είναι οι παρακάτω:

Τό 1832 είχε 80 χριστιανικές και 2 Μουσουλμανικές οικογένειες.

Τό 1881 είχε 385 κάτοικους Χριστι και κανένα Μουσουλμάνο.

Τό 1928 είχε 267 κάτοικους χριστιανούς.

Τό 1951 είχε 255 κάτοικους χριστιανούς.

Τό 1961 είχε 201 κάτοικους χριστιανούς.

Τό 1971 είχε 164 κάτοικους χριστιανούς.

Δηλαδή τά τελευταία 70 χρόνια αντί τού άξιου όπών είναι φυσικό έξιθουν τό ένα τρίτο. 'Η μεγάλη αυτή αίμορραγία τού άγροτικού πληθυσμού της Κρήτης είναι θυσική, άκόμη και στό πιο πλούσια χωριά.

Τό αρχικό όνομα ήταν μάλλον Θέρισος, όπως άλλωστε τά εις —ος προσληνικά, αλλά επικράτησε νά άκούεται και νά γράφεται Θέρισσο. 'Ετσι αναφέρεται σ' όλες τίς γνωστές απογραφές από τόν 16ο αιώνα.

'Ό 'Αγγλος περιηγητής Πάολο πιστεύει, ότι στην θέση αυτή ήταν ή αρχαία Ριζηνία, που άναφέρει ό Στέφ. Βυζάντιος, παρασυρόμενος προφανώς από τή λ. Ρίζα, επειδή τά χωριά αυτά λέγονται και χωριά

στις όρειες προσβάσεις τού βουνού Κάλδος, Βρίσκοτα σε ύψόμετρο 580 μ. 'Η θέση του είναι όχυρωμένη. 'Απέχει από τά Χανιά 15 χλμ. 'Ό μισός άμαξιτός δρόμος περνά στο βάθος τού περιήμου, στενότατου και επιβλητικότερου φαράγγιου τού Θέρισου, δίπλα από τήν κοίτη τού χειμάρρου που τόν διασχίζει έξ φορές. Είναι άπίστευτη ή όμορφιά με τούς κάθετους πέτρινους όγκους άριστερά και δεξιά και τήν άγρια θλάστηση στίς σχισμές τών βράχων. Τό φαράγγι τού Θέρισου μπορεί εύκολα νά τó θραυμάσει κανένας καθισμένος άνετα στό αυτοκίνητο. Τή μακρόστενη αυτή πόρτα τού Θέρισου είναι άδύνατο νά τήν παραβιάσει κανένας. Γι' αυτό τό Θέρισσο έχει διαδραματίσει σπουδαιότατο ρόλο στην ιστορία της Κρήτης και μάλιστα τά τελευταία χρόνια.

'Από τό Θέρισσο ξεκινούσε ή λεγόμενη 'Αγγελόστρατα, που οδηγούσε στην 'Ανώπολη Σφακίων. 'Ηταν μιά στρατα δύσβατη και κατ' έφημισμό πήρε τό όνομα.

Τό Θέρισσο είναι πατρίδα τών άδελφών Βασίλη, Γιάννη και Στέφανου Χάλη. Μιά οικογένεια πολεμιστών. 'Ό μεγαλύτερος, ό Βασίλης, μνημένος στην Φιλική 'Εταιρεία, ύπήρξε από τά σπουδαιότερα στελέχη της επανάστασης τού 1821. 'Επαναστάτης από τά πρώτα χρόνια τού 19ου αιώνα, έοήθησε τόν 'Όσμαν πασά, τό λεγόμενο πνιγάρη, νά πνίξει πολλούς άγάδες της Δυτικής Κρήτης μάστιγα και για τήν ίδια τήν τουρκική διοίκηση. Διακρινόντας για τή σύνεση και τίς στρατηγικές του ικανότητες. 'Η είκόνα του κοσμεί τά καφενεύα του χωριού.

'Ό Γιάννης, κι' αυτός φιλικός, πολέμησε σαν άρχηγός της επαρχίας και πέθανε στην πολιορκία τού Φραγκοκάστελλου. 'Ό νεότερος Στέφανος, κι αυτός φιλικός, ύπήρξε ένθουσιώδης κήρυκας της επαναστάσης, ποιητής και μουσικός. Σάν άλλος Τυρταίος έπαιζε τή λύρα του και τραγουδούσε τά πατριωτικά τραγούδια του και ένθουσίαζε τούς πολεμιστές. Λέγεται ότι και τό γνωστό χιλιοτραγουδισμένο τραγούδι: Πότε θά κάμει ξαστερηιά... είναι δική του ποίηση. Σκοτώθηκε στην πρώτη μάχη τό 1821.

Στήν περιοχή τού Θερι

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ

ΡΜΑΤΟΛΟΓΟΣ

ΙΣΙΟΛΟΓΟΣ

ογιάννη 25

κείου Ρουκουτάκη)

6-9 μ. μ. έκτός Σαββάτου

'Ιατρείου 52.949

Οικίας 53.924

μετά-του 'Αημοσίου

ΣΤΗΡΙΟΝ

ΓΛΩΣΣΗΣ

ΚΑΚΗ - ΓΕΩΡΓΙΑ